

อหังการแห่งกวี

ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา

คำว่า อหังการ ที่ใช้ในภาษาไทยแต่เก่าก่อน จะในบทร้อยกรองหรือ ร้อยแก้วก็ตามที่ มีความหมายในทำนองว่า *อวดดี เบ่ยหยิ่ง ถือตัว* ดูจะเป็นความเข้าใจที่เพี้ยนไปจากรูปศัพท์เดิม คือ รูปศัพท์สันสกฤตคือ อห (ฉัน, เรา) + การ (กระทำ) คำว่า อหังการ หรือ อหังการ จึงแปลว่า “ทำให้เป็นฉัน” ฟังชอบกล แปลเป็นไทยอีกทีเพื่อให้เข้าใจง่าย ๆ ก็น่าจะแปลว่า “คือฉัน” หรือ “ฉันนี่แหละ ” ฟังดูก็ไม่กว้างไรอะไร แต่คำว่า อหังการ นี้ พอเพี้ยนรูปศัพท์เป็น “โอหัง” เสียแล้ว ความหมายก็เลยพลอยเพี้ยนไปด้วย

คำว่า อหังการ เดิมทีเดิยเป็นศัพท์เฉพาะที่ใช้ใน *ปรัชญาสงขขะ (สงขข)* ของศาสนาฮินดู หมายถึง *ภาวะยึดมั่นถือมั่นในตัวเอง* และมีคำอธิบายมากมายนับเนื่องในปรัชญาโบราณสาขานั้น ในที่นี้จะไม่กล่าวถึง จะกล่าวเฉพาะความหมายที่ควรจะเป็นไปได้ในการศึกษารรณคดีไทยเท่านั้น

ในทางกวีนิพนธ์ โดยเฉพาะวรรณคดีโบราณ ผู้อ่านอาจจะสังเกตเห็นว่า แต่ละเล่มมักจะมีข้อความปิดท้ายเรื่องทำนองใจฉิมวิษณะ แบบที่เรียกว่า colophon คือเป็นการบอกกล่าวว่าผู้แต่งหนังสือคือใคร มีความประสงค์หรือมีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการแต่งหนังสือเรื่องนี้ ประการสุดท้ายก็คือผู้แต่งหวังอะไรสำหรับตนเอง colophon ของแต่ละเรื่องอาจจะไม่เดินตามรอยเดียวกันหมด แต่ในการประกาศความยิ่งใหญ่ ความนับถือตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถเข็นงานของตนไปจนถึงความสำเร็จอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของกวีนั้น คงจะมีด้วยกันแทบทั้งนั้น สิ่งนี้แหละคือการประกาศ “อหังการแห่งกวี” ซึ่งจะมีน้อยหรือมีมาก ก็ขึ้นอยู่กับความภูมิใจที่มีความถ่อมตนหรือไม่ถ่อมตนของกวีแต่ละคนเป็นหลัก

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

อหังการแห่งกวีอาจแบ่งได้เป็น ๓ ตอน (หรือบางทีอาจเป็นสองตอนก็ได้)
คือ

๑. ยกย่องงานของตัวเองว่าดีเด่น มีคุณค่ามาก คงฟ้าคงดิน ฯลฯ
๒. เพราะทำงานนี้สำเร็จจึงขอให้ผลงานเป็นกุศลสนองท่านผู้อ่าน
๓. แสดงความปรารถนาอันเลอเลิศในชาติหน้าเพราะเชื่อว่าผลงาน
ประพันธ์ของตนเป็นปัจจัยสนับสนุนอย่างแข็งแรง

จะยกตัวอย่างจาก colophon ในผลงานของนักประพันธ์โบราณสัก ๒ ท่าน
คือ พระรัตนปัญญาเถระ แห่งเชียงใหม่ ผู้แต่งวรรณคดีพุทธศาสนาอันลือชื่อคือ
ชินกาลมาลินี และ พระสิริมังคลาจารย์ ยอดนักปราชญ์แห่งเชียงใหม่ ผู้แต่ง
มังคลัตถทีปนี ทั้งสองท่านนี้เป็นนักประพันธ์เยี่ยมยอดแห่งล้านนาไทยใน
พุทธศตวรรษที่ ๒๑

ท่านรัตนปัญญาได้เสนอวาทะเมื่องานของท่านสัมฤทธิ์ผลไว้ดังนี้

“พระภิกษุผู้ชื่อว่า รัตนปัญญา เพราะมีปัญญาเพียงดั่งวารีตนะ ได้รับการ
อุปถัมภ์บำรุงจากพระปณฺฑิตาธิราช (คือพระเมืองแก้ว) นั้น อยู่กุฎที่พระปณฺฑิตา-
ธิราชสร้างถวาย ขณะนั้นมีพรรษาได้ ๒๓ พรรษา กำลังอยู่ในระหว่างพรรษา
ได้เพิ่มเติมตกแต่งคัมภีร์ชินกาลให้เป็นคัมภีร์อันงดงาม

เพราะเหตุที่คัมภีร์นั้น เพื่อรูง่าย ได้รวบรวมกาลแห่งพระพุทธสืบต่อ
ตามลำดับกันมา ที่นักปราชญ์ชี้แจงไว้ในคัมภีร์ต่างๆ คัมภีร์นั้นจึงชื่อว่าชินกาลมาลินี
คัมภีร์ชินกาลมาลินีนั้นนี้มีข้อความบันทึกไว้ย่อๆ ตามความประสงค์เสนอแก่
ประชาชนทั้งหลายโดยปราศจากอันตรายฉันทใด ข้าพเจ้าจึงหวังให้ประชาชนทั้งหมด
เหล่านั้น จงปราศจากอันตรายฉันทนั้นเกิด ขอพระมหากษัตริย์ทั้งหลายจงมีน้ำ
พระทัยยินดีในความสามัคคีกันทั่วพื้นแผ่นดิน และขอจงทรงปกครองรักษา
พระราชราษฎรของพระองค์ตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ขอฝนจงตกมาพื้นแผ่นดินตามฤดูกาล ขอประชาชนทั้งหลายจงได้รับ
ความสุขกันทั่วหน้า

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ล่วงรู้กาลเวลาของพระพุทธรุ ครั้นได้รู้เห็นกาลเวลานี้แล้ว ขอให้มิญาณคติโดยง่าย เพื่อพึงธรรมอันประเสริฐของพระศรีอารยเมตไตรย ขอให้ข้าพเจ้าได้ตรัสรู้มรรคผล เป็นขีปภาปัญญา (ตรัสรู้เร็วพลัน) ในอนาคตกาลนั้นเทอญ”

ส่วนท่านสิริมงคลอาจารย์ ได้สรุปผลสามข้อของท่านไว้ในอวสานบทแห่งมังคลัตถกที่ปนี อย่างแจ่มชัดดังนี้

“ก็มังคลัตถกที่ปนีนี้ได ข้าพเจ้าปฏิบัติด้วยถ้อยคำมีประมาณถึงเพียงนี้ ได้นำอรธอันเป็นสาระเป็นอเนกจากพระไตรปิฎกมาแต่งไว้ มังคลัตถกที่ปนีนั้นนี้สำเร็จแล้ว อันวิญญูชนพึงดูด้วยดี เมื่อดูมังคลัตถกที่ปนีนี้ ก็ได้ความเป็นคนฉลาดในมงคลทั้งปวง

พระมหาเถระผู้ประเสริฐ ผู้มีชื่อว่าสิริมงคล เป็นศิษย์ของท่านพระพุทธรุวิระ ผู้มีวิจารณ์ญาณในพระสูตร พระอภิธรรมและพระวินัย มีอุตสาหะรจนามังคลัตถกที่ปนีนี้ ซึ่งมีอรรถรสเป็นที่น่าฟังใจยิ่งนัก

พระมหาเถระ ผู้ซึ่งครูทั้งหลายขนานนามว่า สิริมงคล ผู้อยู่ในสุญญาคาร อันเป็นที่เกิดแห่งความเลื่อมใสของคนทั้งหลายผู้มาถึง อันเป็นที่สัจในคำพูดหนึ่ง เบื้องทิศทักษิณแห่งนพบุรี (เชียงใหม่) ผู้ยินดีในวิเวก มีอุตสาหะมาก ทรงพระไตรปิฎก ประดับด้วยความเชื่อ ความรู้ และความเพียร ปรารถนาในความฉลาด เพื่อตนและคนอื่น ๆ แต่งมังคลัตถกที่ปนีนี้ไว้เมื่อปีวอก ศักราช ๘๘๖ ในรัชกาลของพระเจ้าราชาธิราชจอมมณฑล ...

ฯลฯ

มังคลัตถกที่ปนีนั้นนี้ สำเร็จแล้ว ปราศจากอันตรรายฉันท ขอความหวังอันดีงามของหมู่สัตว์ทั้งมวลเทียว จงสำเร็จฉนั้นนั้น

บุญใดให้ความสุข ซึ่งข้าพเจ้าผู้แต่งมังคลัตถกที่ปนีนี้ประสพแล้ว ด้วยบุญของข้าพเจ้านั้น ขอความหวังอันดีของหมู่สัตว์จงสำเร็จ ขอสัตว์ทั้งหลายผู้มีกาย

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

อนันต์โดยรอบ ในอนันต์จักรวาล จงมีความสุข มีอายุยืนยืน เห็นแต่กรรมอันเจริญ
ทุกเมื่อ

อนึ่ง สัตว์ทั้งหลายผู้ใคร่บุญ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มีพระธรรมอันเลื่อมใส
แล้วและเลื่อมใสในพระสงฆ์ ขอสัตว์เหล่านั้นอันมีประการอย่างนั้น จงได้ความสำเร็จ
แห่งความหวังและความพ้นทุกข์

ส่วนตัวข้าพเจ้า พึ่งได้รับผลอันสูงสุดที่เข้าใจกันว่าพระอรหันต์ อันประดับ
ด้วยคุณทั้งปวงในภพที่สุด

เมื่อใดแล พระผู้เฒ่าแห่งโลก พระนามว่าอริยมืดไตรย์ ทรงอุบัติแล้ว
เมื่อนั้นข้าพเจ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์ พึ่งสดับธรรมนั้นของพระองค์ ครั้นพึงธรรมของ
พระองค์แล้วพึ่งบรรลุผลอย่างยิ่ง ครั้นนั้นข้าพเจ้าพึ่งเป็นผู้ประดับด้วยคุณแม่ทั้งสิ้น

แต่ถ้าข้าพเจ้ายังไม่บรรลุผลแม่ในสำนักของพระองค์ ยังต้องท่องเที่ยวไป
ในภพน้อยภพใหญ่ นั่นไซ้ ขอข้าพเจ้าอย่าได้เสพมิตรชั่ว พึ่งเสพบุรุษสูงสุดทั้งหลาย
แลข้าพเจ้าไม่พึงประกอบด้วยทิวชั้ว พึ่งประกอบด้วยทิวดีเท่านั้น

ข้าพเจ้าจงประกอบด้วยคุณธรรมมีทานเป็นต้น เป็นผู้เลื่อมใส อันชาวโลกรู้
ดีแล้ว ข้าพเจ้าพึ่งเป็นผู้ระลึกชาติได้ มีปัญญามาก อันกิเลสใดๆ ทำให้กำเริบไม่ได้
เปรียบด้วยสาคร ฉลาดในธรรมทั้งปวงในทุกๆ ชาติ

ขอพระสังฆธรรมคือคำสอนของพระโลกนาถจงรุ่งเรืองตลอดกาลนาน
ขอปราณสัตว์ (สัตว์ที่มีชีวิต) แม้ทุกหมู่เหล่า จงเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ขอฝนจงตกในฤดูกาล นำเมฆนิลไปสู่ความมั่งคั่ง จงยังท้อถาวรให้หลังลง
โดยชอบ เลี้ยงรักษาปราณสัตว์ และตถุณาชาติอันกำเนิดจากพื้นภูมิภาคทุกเมื่อ

ฯลฯ

มังคลัตถนีที่ป็นนี้จบบริบูรณ์แล้ว

คือว่า พระนามว่า พุทโธ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้คงมั่นจะยังดำรงอยู่ในโลกช้านานเพียงไร ขอมังคลัตถกัปนี้ซึ่งแสดงนัยอันบริบูรณ์แก่ชนผู้ศึกษาทั้งหลายจงดำรงคงอยู่ตลอดไปเพียงนั้นเทอญ”

ใน ลิลิตยวนพ่าย หรือ ยวนพ่ายโคลงฉันท์ ซึ่งกวีผู้รจนาคือใครยังเป็นความลับดำมืดมาจนถึงทุกวันนี้ ก็มีบทอภัยการแห่งกวีปรากฏชัดเจนอนุ และดูจะชัดเจนนเด่นชัดกว่าสองเรื่องแรกที่ยกมากล่าวไว้อีก ท่านกวีนิพนธ์แห่งยวนพ่ายพยายามจะถ่อมตนในตอนแรกๆ แต่เพราะความภูมิใจอย่างล้นเหลือในผลงานอันเลิศเลิศสุดขีด ก็ทำให้ท่านต้องแสดงบท “คือฉัน” ออกมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะแปลกนิดหน่อยก็ตรงที่ท่านบรรจุไว้ในตอนเริ่มเรื่อง แทนที่จะเอาไว้ท้ายเล่มอย่าง colophon ในเรื่องอื่นๆ

โคลงบทที่ ๕๖ กวีถ่อมตนว่าเป็นทั้งผู้เยาว์และมีปัญญาน้อย ดังนี้

ไช้แรงชำระเกล้า	กลบท บอกพ่อ
อัลปเบญโญเยาว	ยิ่งผู้
จักแสดงพระยศฤ	ถึงด้วย ไสร้แฮ
นักปราชญ์ใดเรื่องรู้	เชี่ยวชาญ

คำว่า อัลปเบญโญ แปลว่าผู้มีปัญญาน้อย ซึ่งถ่อมตนเป็นนักหนา มีหน้าซ้ำในโคลงบทต่อไปอีก บทที่ ๕๗ ก็ยังอ่อนน้อมลงไปอีกถึงขนาดเชิญให้ผู้แต่งเติม แกไข คือ

ใดผิดเชิญช่วยรื้อ	รอนเสียด
ใดชอบกานท์เชิญเกล้า	กล่าวเข้า

แต่แล้วเพียงต่อไปอีกบทเดียวคือโคลงบทที่ ๕๘ ท่านก็รีบยกผลงานของท่านจนถึงขั้นเปรียบดั่ง มาลาสุวรรณค์ ซึ่งมีตัวท่าน “เบญญาพิศาล” หรือ “ปัญญาพิศาล” (ซึ่งคงจะเป็นราชทินนามบรรดาศักดิ์ของท่าน) เป็นผู้แต่งเรียบเรียงประดุจดั่งเส้นไหมที่ร้อยบุปผาทั้งปวงเข้าเป็นพวงมาลาสุวรรณค์ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าใน

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

โคลงบทที่ท่านกวีได้กลับบกตัวท่านให้สูงส่งขึ้นฉบับพลันด้วยอหังการ “คือฉัน” อย่างลึกซึ้งและคมคายที่สุด

สารสยามพากย์พร้อม	กลกานท์ นีฎา
คือคู่มาลาสวรรค์	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เต็มกิตติ พระฤา
คือคูใหม่สร้างร้อย	กิ่งกลาง

พอถึงโคลงบทต่อไปคือบทที่ ๕๙ อหังการแห่งกวีก็พลุ่งโพล่งขึ้นถึงจุดสูงสุดชนิดที่ไม่มีอะไรมาขยับยั้งหรือกีดกันได้ ไม่มีควมภาคภูมิใจและความหยิ่งในคุณค่าของผลงานใดๆ จะมาเทียบเคียงกับงานอมตะคือยวนพ่ายนี้ได้อีกแล้ว นี่เป็นอหังการแห่งกวีที่แจ่มชัดที่สุดในช่วงแห่งกาลอันยาวนานถึง ๔๑๗ ปีแห่งยุคกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

เป็นสร้อยโสภิตพัน	อุปรมา
โสรมโสรสรวงธรรงค์	เวียไว้
จงคงอยู่กัลปา	ยีนโยค
หายแผ่นดินฟ้าไหม้	อย่าหาย

มาถึงบทสุดท้ายแห่งอหังการกวีที่ว่า ท่านปรารถนาอะไรเป็นกุศลผลบุญจากการที่ท่านได้รจนางานอันเยี่ยมยอดและยากยิ่งนี้ เราจะเห็นได้ว่าท่านกวีผู้มักน้อยแสดงความมั่งหวังเพียงเล็กน้อยเสียเหลือเกิน ไม่สมกับงานมหึมาขนาด Herculean Task นั้นเลย ท่านปรารถนาเพียงว่า

ขอข้าแรมโรคร้อน	อย่ามี หนึ่งเลย
ขอข้าระสายพิณ	นาศม้วย
ขอสมสิ่งศรีสม	สุขสาร์ สุเวยฤา
แรงร้ายศไท่ด้วย	หินทรธรรค์

ข้างเป็นความปรารถนาที่เล็กน้อยและสามัญเสียนี้กระไร หลังจากนั้นแล้ว ท่านก็เริ่มเรื่องมหากาพย์อันยิ่งใหญ่ที่สุดในวรรณกรรมไทย โดยไม่มีแม่แต่บรรทัด

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

เดี๋ยวที่จะหวนกลับมาพูดถึงตัวท่านอีกเลย คำที่หึงทะนงในศักดิ์ศรีของมหาภักดิ์
ท่านกล่าวไว้สั้นๆ เพียงว่า

จงคงอยู่กล้าป่า ยืนโยค
หายแผ่นดินฟ้าไหม้ ออย่าหาย

จึงดูจะเป็นถ้อยคำอันศักดิ์สิทธิ์ เป็น “ดั่งเหล็กเพชรลิขิตแผ่นผา” ที่พิสูจน์ความจรัส
ตลอดกาลว่า “อหังการ” หรือ “คือฉัน” นั้นคืออย่างไร

ส่วนลิลิตลือชื่ออีกเล่มหนึ่งคือ ลิลิตพระลอ ที่อาจจะแต่งสมัยไล่เสียกับ
ยวนพ่าย(คงไม่ล่าช้าลงมาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์อย่างที่เข้าใจกัน)นั้น โดย
รูปลักษณะของบทประพันธ์ถือว่าเป็นแบบโรแมนติค อาจเป็นเพราะขาดความเข้ม
ขลังอย่างวรรณคดีคลาสสิกเช่นยวนพ่ายอยู่มาก ปณิธานของผู้แต่ง (ซึ่งเป็นกวีวิ
นามตามเคย) จึงพลอยอ่อนเียบลงไปด้วย ไม่มีอหังการเด่นชัด แต่ข้าน้ำขี้ข้าอีก
เรื่องความไพเราะล้าลึกของกวีนิพนธ์เป็นใหญ่ คือ

เป็นศรีแก่ปากผู้ ผจงฉันท์
คือคู่มาลาसर เรียบร้อย
เป็นถนิมประดับกรรม ทุกเมื่อ
กลกระแจะตองน้อย หนึ่งได้แรงใจ

และ

จักกล่าวกลอนพระลอ เลิศผู้
ไพเราะเรียบบรรยาย เพราะยิ่ง เพราะนา
สมปี่ลู่เสียงลู่ ล่อเล่าโลมใจ

และ

กลอนกล่าวพระลอย ยิ่งผู้
ใครฟังยอมไหลหลง ฤอำม ฟังนา

และ

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

สรวลเสียงขับอ่านอ้าง   ไตปาน
ฟังเสนาะไต้ปูน   เปรียบได้

ส่วน อนิรุทธคำฉันท์ (จะเป็นของศรีปราชญ์หรือของใครไม่แน่) มีแต่ขอ
พรให้ตัวเองอย่างเดียวและภาษาก็ไม่เด่นชัดอะไร ทั้งที่น่าจะมีอหังการแห่งกวีอยู่
ทั้ง แต่อ่อนเต็มทีจนเกือบจะไม่เหลือร่องรอยไว้ให้ติดตามเลย เพียงแต่กล่าวว่า

ขอสถิตในสังข์-   จพิพัฒน์โอฬาร
นั้น (?) ข้างไสสานต์   ในคุณศีลทานา
ของจงเจริญสวัสดิ์-   ดิพิพัฒน์เมธา
ของจงเจริญอา-   ยุสมอาดมยีนยง
อรอรรถอาคม   กิจไต่อันใจจง
ขอธารจ่านง   สิทธิตราบนฤพาด

สมุทรโฆษคำฉันท์ วรรณคดีชิ้นเอกที่มีผู้แต่งถึง ๓ คน มีบท colophon
ของกวีคนที่สามเพียงคนเดียว และก็เป็นบทที่มีอายุการแต่งห่างช่วงจากตอนที่ ๑
และตอนที่ ๒ ถึง ๒๐๐ ปี บทอหังการแห่งกวีจึงกระโดดข้ามที่เดียวสองยุค คือยุคกรุง
ศรีอยุธยาและยุคกรุงธนบุรีศรีมหาสมุทรมาเป็นช่วงรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ ๓
เมื่ *กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส* ทรงประกาศศักดิ์ศรีของกวีสยามไว้อย่าง
ภาคภูมิใจ ชนิดที่ใครๆ ต้องก้มหน้าด้วยความสะเทือนใจอดสู

โดยมูมานะหฤทัย   อดสูดูไชษย
กวีฤๅแล้งแหล่งสยาม

และพระสมณกวีก็ประกาศยกผลงานที่เป็นมรดกโบราณชิ้นนี้ให้เด่นดำรง
ไว้ให้คู่ดินตราบสิ้นสุริยันจันทร์ว่า

จงคงคู่โลกอันตร   ธารธเรศอัมพร
วิศศิแสงไชษย

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

ส่วนบำเหน็จรางวัลอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดนั้นก็ทรงประกาศชัดเจนว่า ทรงมุ่งหวังตำแหน่งทักษิณอักษรสาวกผู้เป็นตำแหน่งเอตทัคคะทางปัญญาของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต และถ้าหากไปไม่ถึงความปรารถนาอันสูงสุดนี้ จะต้องเกิดอีกกี่ชาติก็ภพก็ตาม ก็ขอให้ทุกชาติทุกภพนั้นได้เกิดเป็นกวีผู้ปราดเปรื่อง ทุกครั้งไป

จงเป็นปัจเจกเยศเบื้อง	อนาคต ภพเอย
ลู้อัครสาวกยศ	เลิศล้ำ
ทักษิณเสรีจอมโนรธ	ตุงปรารถ- นานา
ทุกชาติปราดเปรื่องพัน	เพื่อนผู้หมูกวี

พระผู้ทรงนิพนธ์ มหาภาพยตะเลงพ่ายลิลิต คือสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พระองค์เดียวกับที่ทรงสมุทโรโฆษคำฉันท์ก็ได้ย้ำ พระปณิธานอันหนักแน่นอย่างเดียวกันไว้ในลิลิตตะเลงพ่ายว่า

...
จงเป็นปัจเจกเยศพูน   คราพก พระเอย
หนบักษ์ทักษิณสร้าง   สฤษฏีได้ตั้งถวิล

ฯลฯ

แปรมุขเมื่อมุ่งห้อง	นฤพาน
พันจุดเกทกันดาร	ดัดดั้น
เบญจาทิฆมวลงมาร	มลายส่ง แลเฮย
เสวยวิมุตติลาภชั้น	เสรีจ้องปองประสงค์
ผิววงว้ายวิภูเวียง	วารี โอมฤ
บลุโลกุตรโมลี	เลิศล้ำ
จงเงินจิตกวี	วรวากย์ เฉลียวเอย
ตราปล่างบ่วงภพพัน	เผด็จเสียนเบ็ยนสมร

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

และเมื่อจะประกาศอหังการแห่งกวี เพื่อจะชูเชิดลิลิตตะเลงพ่ายให้เป็นงานอมตะตลอดกาลนิรันดร ท่านก็กล่าวว่

...
จงเฉลิมแหล่งพสุธาร เจริญรอด หิงแฮ
มลายโลกอย่ามลายม้วย อรรถอื่นอัญชยม

ถ้อยคำที่ว่า “มลายโลกอย่ามลายม้วย อรรถอื่นอัญชยม” ที่ว่านแสดงอหังการแห่งกวีแจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งนัก มีความหมายหนักแน่น ใหญ่ยิ่ง ลึกซึ้งวิเศษยิ่ง และเหนือชั้นกว่าการเปรียบแบบอติพจน์ (hyperbole) ใดๆ จะขึ้นถึง เคยมีที่ไหนในวงวรรณคดีแม้ของชาติใดๆ ในโลกที่กวีกล่าวอย่างกำแหงหาญว่า

“ถึงโลกนี้จะแตกทำลายไปก็ขออย่าให้ถ้อยคำของฉัน (อัญชยม) ต้องสูญไปเลย”

ถ้าจะมีข้อความทำนองนี้อยู่บ้าง ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง อันพอจะหามาเปรียบเทียบได้ ก็เห็นมีแต่ถ้อยคำในคัมภีร์ไบเบิลเล่ม New Testament ซึ่งมีข้อความที่พระเยซูประกาศว่า

“ฟ้าและดินจะล่วงไป แต่ถ้อยคำของเราจะสูญหายไปก็หาไม่ได้เลย”

(มัทธิว : ๒๔๓๕)

สรรพสิทธิคำฉันท์ ของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ควรจะเป็นหลักฐานอ้างอิงอีกตอนหนึ่งว่า เป็นผลงานที่กล่าวอหังการแห่งกวีเหมือนกัน แต่ก็ยังกว้างขวางและลึกซึ้งเท่าลิลิตตะเลงพ่าย เพราะสรรพสิทธิคำฉันท์กล่าวไว้เพียงเล็กน้อยว่า

จงยืนผืนกัลปอัคนี มลั่งล่งภพตรี
ประกาศแก่มวลเมธา

“กัลปอัคนี” คือไฟบรรลัยกัลป์ที่มาล้างทำลายโลกเมื่อสิ้นสุดอายุของโลก โดยเกิดจากพระอาทิตย์เจ็ดดวง ไฟนี้จะเผาผลาญรุนแรงถึงขั้น “เจ็ดมันปลา

พุงหล้า เป็นไฟวาบ” แต่ไฟบรรลัยกัลป์ หรือ กัลปโยคนี้ ก็เป็นแต่เพียงเครื่องมีอย่างหนึ่งในสามอย่างที่มาทำลายโลกเท่านั้น แท้จริงโลกยังจะต้องถูกทำลายด้วยปัจจัยอีก ๒ อย่างด้วยซ้ำ คือ น้ำและลม ครบสามอย่างเมื่อไรโลกจะถูกทำลายโดยสิ้นเชิง ฉะนั้นน้ำหนักและความเข้มข้นอันจะพึงมีในลักษณะอหังการแห่งภพของสรรพสัตว์คำฉันท์จะอย่างไร ก็ยังเทียบไม่ถึง “มลายโลกอ้อมลายม้วย อรรถอื่นอัญชยม” ในลิลิตตะเลงพ่ายอย่างแน่นอน แม้จะเป็นวิจนะของภพที่เท่าเทียมกัน

เมื่อมาถึงตอนนี้แล้วก็น่าจะยุติลงได้ว่า “อหังการแห่งภพ” มาถึงจุดสุดยอดในลิลิตตะเลงพ่ายนี้เอง ถึงแม้ว่าเราจะพบอหังการแห่งภพอยู่ประปรายในผลงานของท่านกวีร่วมสมัยคือ สุนทรภู่ และ นายมีมหาดเล็ก (หมื่นพรหมสมพัตสร) ก็ให้เห็นความจริงได้ชัดเจนว่า “อ่อนเกินไปจนไม่อาจนำมาเทียบได้”

ใน เพลงยาวถวายโอวาท มีข้อความว่า

อย่างหม่อมฉันอันที่ดีและชั่ว	ถึงลับตัวก็แต่ชื่อเขาลือฉาว
เป็นอาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว	เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองนคร

หรือใน นิราศพระประธม (ประทม) ว่า

“อึ่งขอมปากคำทำหนังสือ	ให้สืบชื่อชั่วฟ้าสุธาสถาน
สุนทรอาลักษณ์เจ้าจักรวาล	พระทรงสารศรีเศวตเกศกฤษณ
อึ่งมนุษย์อุตริตีต่างต่าง	แล้วเอาอย่างเทียบคำทำอักษร
ให้พื้นเพื่อนเหมือนเราสาปในกาพย์กลอน	ต่อโอ้อ่อนออกชื่อจิ้งลือซา”

อหังการทั้งสองตอนของสุนทรภู่แสดงให้เห็นว่ามีจริง แต่ก็ฟุ้งฟั่นๆ ไม่สูงส่งและอะคร้าวเลอเลิศแต่อย่างใด

ส่วนนายมีมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓ แม้จะมีฝีมือแต่งกลอนลือชื่อจนบางเรื่องทำให้คนเข้าใจผิดคิดว่าสุนทรภู่แต่งเอง ก็มิได้แสดงความ “เป็นฉัน” ให้เห็นว่า มีจริง ชะรอยจะเป็นคนถ่อมตนอยู่มาก เพราะอยู่ร่วมสมัยเดียวกับสุนทรภู่ จึงกล่าว

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

ได้อ้อมแอ้มเต็มที มีหน้าซำยังขาดความมั่นใจในตัวเองเอามากๆ ถึงกับต้องไหว้วอนให้เทวดาช่วย

ไซ้จะแต่งประกวดอวดฉลาด	ทำนุราศรักรมิตรพิสมัย
ด้วยจิตรักภักย์กลอนอักษรไทย	จึงตั้งใจแต่งคำแต่ลำพัง
หวังจะให้ลือเลื่องในเมืองหลวง	คนทั้งปวงอย่าว่าเราบ้าหลัง
ถ้าใครเป็นก็จะเป็นว่าจริงจริง	ประดุดั่งน้ำจิตเราดิดกลอน
ขอเดชะถ้อยคำที่รำเรื่อง	ให้ลือเลื่องเลิศลักษณ์ในอักษร
ขอเชิญไทเทวราชประสาทพร	ให้สุนทรลือทั่วธานีเอย

(นิราศพระแท่นดงรัง)

มาถึงคนสุดท้ายที่จะต้องกล่าวถึงคือท่านกวี ชิต บุรทัต ผู้นิพนธ์สามัคคีมหาคำฉันท์ อันลือเลื่องในรัชกาลที่ ๖ เป็นผลงานที่ติดปากติดใจชาวไทยมาจนทุกวันนี้ ท่านได้ลง colophon ของท่านไว้อย่างสั้นที่สุด แต่ถึงจะสั้นแสนสั้นเพียงไร อหังการแห่งกวีของท่านก็ยังฝากไว้ให้ปรากฏในบรรณพิภพ แม้จะด้วยลักษณะถ่อมตนอยู่ไม่น้อย แต่ศักดิ์ศรีของความ “เป็นฉัน” ก็แกร่งกร้าวพอสมควร เป็นศักดิ์ศรีที่ไม่ก้าวไกลสุดยอด แต่ก็ไม่หย่อนในความนับถือตนเองอย่างเด่นชัด

ไว้ปากไว้วากยวาที	ไว้วงศ์กวี
ไว้เกียรติและไว้นามกร	
ไว้เฉลิมเสริมศรีพระนคร	คือพิทยาภรณ์
พิเศษประดับสรรพงาม	

เพียงเท่านี้ก็พิจิตรบรรจงเหลือหลายแล้ว เราคงจะปิดฉากเอกลักษณ์ของกวีไทยจากผลการวิเคราะห์ (ลมๆ แล้งๆ) ของนักวิเคราะห์ประเภท “อัลปเบอญูเยว ยิงผู้” คนหนึ่งได้แล้ว ผลการวิเคราะห์ยังอาจจะยืนยันได้อย่างชัดเจนพอสมควรว่า กวีไทยนั้นมี “อหังการ” อยู่ในสายเลือดแทบทุกคน ผิดกับกวีใหญ่ๆ แม้จะเป็นกวีของโลก แม้ผลงานจะยิ่งใหญ่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลกอย่าง รามายณะ ของ

วาลมีกิ แต่ตัววาลมีกิเองไม่มีสิทธิ์ที่จะแสดงความ “เป็นฉันทน์” ออกมาอวดชาวโลกให้
สมกับความยิ่งใหญ่ แม้ผลงานของท่านจะ “คงฟ้าคงดิน” แต่นั่นก็เป็นพรที่
พระพรหมประทานให้ไว้ มิใช่วาตะของกวีเอง รามายณะ โด่งดังมานับพันปีก็เพราะ
พรหมที่ประสาธไว้ว่า

“ยาวตุ สุถาสยุนติ คิริยะ สริตศจ มหิตเล |
ดาวทุ รามายณกถา โลเกษุ ปรจจริษยติ | |

แปลความว่า

“ตราบใดที่ภูเขาและสายน้ำจะยังดำรงอยู่บนพื้นพิภพ ตราบนั้นเรื่อง
รามายณะก็จะยังคงแพร่หลายอยู่ในโลกทั้งหลาย”

น่าเสียดายที่กวีอินเดียไม่มีสิทธิ์จะยกย่องตัวเองและผลงานของตนเอง แม้
จะรู้สึกภาคภูมิใจเพียงไรก็ต้องเก็บซ่อนไว้ในใจ หมดอิสระเสรีที่จะประกาศความ
“เป็นฉันทน์” เหมือนกวีทั้งหลายบนแผ่นดินไทย เพราะการแสดงอหังการเป็นหน้าที่
ของพระเจ้า มิใช่ของกวีมนุษย์ แม้ว่าผลงานของเขาจะเลอเลิศเพียงไร และเขา
อยากจะทำอะไรๆ ออกมาให้สมกับความปรารถนาในใจของเขาก็ตาม

อิสระเสรีเป็นสิ่งที่มนุษย์หวงแหน แต่จะมีวิชาใดที่ไหนอีกสักกี่คน
เล่าที่จะสามารถประกาศได้เต็มปากเหมือนกวีไทยว่า นี่ “คือฉันทน์” หรือ “ฉันทน์
เท่านั้น”

ถ้ากวีไม่มีอหังการ เขาจะเป็นกวีไปทำไม?

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย